

FIGYELMEZŐ

az egyetemes literatura' körében.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDER, VÖRÖSHARTY. szerkesztő társ: **BAJZA.**

Második félév.

Pesten, october' 24. 1837.

17. szám.

Tartalom: Magyar literatura. Nevelés. Steinacker, a' leányok neveléséről és tanításáról Magyarorszá-
ban (*Hohenstein Gusztáv*) 257 sz. Deák literatura: Történettudomány. Fejér' oklevéltára. Vége
(*Walther László*) 263 sz. Német literatura: Literatúrai történet. Az ozman-költés' története Ham-
mertől, 265. sz. Magyar tudós társasági jelentés (*Dr. Scheder Ferencz*) 270. sz.

MAGYAR LITERATURA.

Nevelés.

3) *A' leányok' neveléséről és tanításáról Magyarorszá-
szágban, egy Pesten felállítandó nevelő intézet' ter-
vével együtt, magasb és közép-rangú protestans
leányok' számára. Steinacker Gusztávól. Budán a'
magy. kir. egyet. betűvel 1837. 15. lap.*

Programmája a' jövő tavaszkor Steinacker
úr által felállítandó leány-nevelő intézetnek,
mellynek elveit 's tervét foglalja magá-
ban. A' munka, mint látni, csak 15 lapnyi,
's kisdedségénél fogva alig érdemlene emlí-
tést, ha végtelen fontosságú tárgya arra nem
késztene. Nevelés és oktatás képezi az em-
bert. „A' férfiak' kiműveléséről gondoskodik a'
status, a' nőnem ellenben az elleni oktatás
után magára van hagyva; ebbeli szükségeit 's
hiányait magányos vállalatok által kell te-
hát pótlanunk; 's hogy ez teljes tárgyisme-
rettel történjék, a' közönség' figyelmét min-
den adandó alkalommal ez ügyre kell for-
dítanunk, 's mindent elkövetnünk, mi ebbeli
fogalmunk' felvilágosítására szolgálhat.

„Hogy az asszony — mond a' szerző az
5. lapon — magas hivatásának, mint első
táplálója és képzője a' jövő ivadéknak, mind

testileg mind szellemileg megfelelhessen, 's
azzal a' szép anyanevet valóban megérdemel-
je, neki minden esetre előbb miveltetnie kel-
lett, hogy olly nagy és dicső hivatásra ké-
pes legyen. E' végre nem elég azon felszínű,
csekély simítás, melly szerint főképen szar-
kakönnnyűséggel francziául, az újabb időkben
pedig angolul is csacsognak, néhány opera-
áriát és sonatát eljátszanak, a' mai tánczok'
minden divatfordulataiban jártasok legyenek,
a' szem's egészség kárával legfinomabb hím-
zéseket tegyenek, és mind azok mellett va-
lami nemes tartásmódot, úgy nevezett bon-
ton-t szerezzenek, melly igen gyakran lel-
kiszegénység mellett nevetséges gőgben és
fenhéjázó önhittségben tűnik ki.“ Steinacker
úr a' „külsön kívül főképen a' belső
kimivelést és nemesítést“ tűzi ki ma-
gának céljául, nevendéki' characterök',
's erkölcsiségök' kiképezésére töreked-
ni, ezt főleg a' vallás' elvei által reméli
elérhetni.

Tanítási módszere ezen elvből indu-
land (13 lap): „A' mennyire lehet a' természeti
tehetségeknek ön munkás kifejlését kü-
lönféle lépcsőzeteik szerint elősegíteni, és ar-

ról gondoskodni, hogy a' tanulnivalót ne csak az emlékezet, hanem egyszersmind az értelem fogja fel, szedje rendbe és eleven láttassa által."

Tervét illetve, intézetében három osztályokat állít fel: (12 lap)

„Az első osztály (8—10 éveseknél) magába foglalja elemi tanítását a' folyvásti magyar-német és francia nyelvbeni olvasásnak és szépírásnak, elemeit a' fej- és táblaszámvetésnek, bibliai elbeszéléseknek, legszükségesebbet a' természet-történetből, és mint főtárgyat: mindenféle gondolatgyakorlatot az értelem' felszerelésére 's élesítésére."

„A' második osztály (11—13 éveseknél) folytatja bővebben ezen tanulmányokat, 's ezekhez kapcsolja az első közönséges útmutatást a' vallásban, természet-, föld- és embertudományban, közönséges világtörténetet, magyar, német és francia helyesírást, és emlékezet-gyakorlatot."

„A' harmadik osztály végre magában foglalja a' keresztény vallás-tudomány' és történet' terjedelmes tanítását, amazt a' biblia' tartalma és reá alapított catechismusaik szerint a' lutheri és reformált egyháznak, előkészületül a' confirmatióra, ezen felül a' legfontosabb és érthetőbbet a' geometriából, hazai történetből és literatúrából, magyar, német és francia nyelvtudományt, az azzal összekötött írásbeli föladásokkal és szavaiati gyakorlatokkal."

Ez mind, a' mint látni, igen helyes: a' munkácska szintolly jól van gondolva mint írva, 's kétségtelen tanúbizonyására a' szerző' helyes nézetének, tudományának 's tehetségének: de mind e' mellett engem ki nem elégített, mondhatom meg nem nyugtatott, mivel tárgyát legnagyobb egyetemességben adván elő, intézete' azon irányát nem világosítja fel, melly kifejlődésünket tekintve fő pontosságú, 's mellynek időnkben minden nevelő és oktató intézetnek jelszavául kellene szolgálnia, a' nemzetiséget érttem.

A' nevelésnek és oktatásnak tudniillik a' nevéndéket kettős szempontból kell felfognia: mint embert 's mint nemzet' tagját. Az elsőből összes tehetségeit, külön individualitásához képest, az emberiség' eszméje szerint, súlyegyenben igyekezzenek kifejteni, a' másodikból ezen kifejlődést hazája' 's nemzeté' viszonyaihoz alkalmaztassák. Így a' ne-

vendék a' valódi világnak, hazájának 's nemzetének neveltetik a' nélkül, hogy őt a' nemzet' időbeli fogyatkozásaihoz kötnők, keblét üresen hagyják a' tökéletesülhetés' örökös ideáljaitól.

'S im ezen utolsó — a' nemzeti — szempont az, melly időnkben fő fontosságú. Nemzetisedés és értelmességünk' kifejlődése azon jelszavak mellyek után napjainkban minden hazafiúi erőnek 's lelkesedésnek egyesülni kell. — Nemzetisedés és értelmességünk' kifejlődése pedig annyit tesz, mint nemzeti művelődés, 's ez még inkább a' nő-, mint férfi nemnek szól; mert legyen bár mi oka, mik a' férfiaknak mellvédül szolgálhatnak az idegen nyelvek ellen: az tagadhatlan, aszszonyaink sokkal hátrább vannak mint a' férfiak, 's ezen meghasonlás, a' nőnemnek időnkbeni veszteglése, 's a' férfiaknak a' nemzeti-ségben való haladása által, napról napra nagyobboldik 's aggodalmasbba' lön, gyászos elkorcsosító következtéseit a' nemzeti élet' csirájáig, a' házi életig, sőt az ártatlan csecsemő' bölcsőjéig terjesztvén. A' házi élet a' nemzetinek kútfeje, 's mi házban, családjaink kellő közepén idegen nyelven beszélünk, mert nőink nem értenek magyarul; — cselédektől, nem anyáink' szerető ajkaikról, vagy számkivetve más vidékre, zsenge korban elárvásodva, tanuljuk azon hangokat, mellyeket szerencsésb országok' szülöttjei az anyatejjel szívának be. Elkeseredten szólok, mert magam is — mint sok ezerek hazánkban — áldozatja vagyok nemzeti életünk' ezen vészteljes fonákságának, melly eddig fontosságához képest méltatva nem volt. Anyám ős magyar családból származott, de a' melly tót helyen magyarul nem tudott, 's ezen hiánynak egy németleányintézet itt Pesten, hol neveltetett, a' helyett, hogy elejét vette volna, koronáját tevő fel. Anyám csinosan beszélt francziául, németül mint egy könyv, de magyarul egy szót sem. Illy házi körülmények közt atyám sikeretlenül küzde gyermekei' elidegenedése ellen; mi gyászos következtéseit még most is érezzük: bántjuk hazánkfiái' füleit a' határozott 's határozatlan mód' örökös eltévesztésével, az elő-'s utóitélek' hamis használásával, 's ha tollhoz nyúlunk, 's a' szerkesztő urak dolgozatainkat egy pár túrhető gondolatért vissza nem utasítják, kijavításaikban elvesz-

tik étvágyokat. Annyi fonákság lehetetlen, hogy magát meg ne bosszúlja! Bátyám megházasodot, 's gyermekei tiszta magyarok; ha nagyanyjokat látogatják, ez sírva fakad, mert nem értik egymást. Ezek következései eddigi pesti leány-nevelő intézeteinknek; a' természet' legszentebb kötelékei megrongáltatnak; előbb nőnemünk, 's végre mi magunk válunk áldozatjaivá!

Hogy e' fogyatkozást tovább tűrjük, teljes lehetetlen! A' nőnem nemzetünk' fele, 's befolyások az eredő ivadék' characterére 's nemzetiségére közvetlenebb a' férfiakénál; mert életünk' első, létünk' alapjait képző, éveit ápoló karjaik közt töltjük. Ha tehát nemzetiségünk' törekvéseiben, nemzeti műveltségünk' haladásában, sikert akarunk látni, minden figyelmünket a' nőnem' nevelésére kell fordítanunk, ezen szükség nemzeti létünk' kifejlődésében a' legsürgetőbb, épen mivel e' nem a' nemzetiségben elmaradt, 's nevelése' ezen oldalára eddig semmi vagy kevés figyelem és szorgalom fordított.

'S az első lépést e' felette fontos hazafiai ügyben én egy protestans intézettől várom; részint azért, mivel az ágostai hitvallású nevelőintézetek erre igazán nagyobb szükségük van, mint másoknak, részint pedig azon okból, mert ítéletem szerint, azt a' protestantismus' szelleme kívánja. Ágostai hitvallású népességünk tudniillik már eredetileg nem volt magyar, ezen egyházhoz hozunk' kiváltót 's német népessége tért át; a' hol tehát nagyobb a' fogyatkozás, ott sürgetőbb a' szükség is. 'S azután, miben áll az a' protestantismus' szelleme, mivel mi kérkedni szoktunk? nem azon szabad gondolkodásban, melly hiedelmünk szerint a' tökéletesülés' elvét foglalja magában, mivel a' korszellem' kívánságait méltatva, a' létezőt 's fennállót, minden viszonyaival, örökös eszmék szerint igyekszik kimivelni? Ezen szellem az, melly eddig ágostai hitvallású iskoláinkat fenntartá 's nem hagyá sülyedni — minden szegénységök mellett, nemzetiségre nézve olly nagy befolyású helyeken mint Pozsony, Eperjes vagy Késmárk. Tót 's német ajkú nevelőket meghallák a' haza' szavát, az viszhangzik fiatal keblökben, 's erősen hiszem, hogy azon idő eljövend, mellyben a' más hitűek hozzájuk igazsággal mondandják: ti voltatok legmesszebb hátra, de utólértetek, ti haladtatok

legjobban! 'S egy protestans leánynevelő intézet fő városunkban, itt Pesten, lehetne ezen nemzetiségért küzdő korszakunkban, protestans szellemben olly szűkölködő, hogy hazánk' legsürgetőbb szükségeit nem méltatva, a' régi fonák úton indulhatna meg. Illy intézet lényében, belső szellemében, nem volna protestans.

Steinacker úr' programmája' írása előtt érzé a' mondottak' fontosságát; mert nagy hazánk' eme' szavait: „Hazám érdemes leányai, ti vagytok a' polgári erény' 's nemzetiség' védőangyalai, melly nélkül letek, hiánytalanok, soha ki nem fejlődik, vagy — nem sokára elhervad“ választá jelszót: írása közt azonban elfelejté fontos tartalmát, 's e' pontot illetve, nem fejezi ki magát világosan. Hogy nevelőintézetek' magyarázó olvasni, írni, beszélni 's fogalmazni tanulandnak, ez az osztályok' tárgyaiból kiviláglik, de több nem. Melly nyelven adatik elő a' tanítás? mellyik lesz az intézet' társalkodási nyelve? erről mélyen hallgat. Ha a' magyar nyelv csak mellékesen gyakoroltatik, nem főleg, ha az oktatás' tárgyai német nem magyar nyelven adatnak elő: úgy nevelő intézete semmiben sem fog különbözni az eddig fennállóktól, 's általa egy anomaliával többet bírandunk a' magyar nyelv hátra maradására.

Ne higye azonban Steinacker úr, hogy e' bünt reá akarnám fogni. A' hol az író nem eléggé világosan fejezi ki magát, ott a' legkedvezőbb magyarázatot követelheti: csak figyelmetessé akarom tenni, hogy nemzeti kifejlődésünk' jelen fokán törekvésének más feladatja nem lehet mint: a' hazának nemzeti nyelvünk' eszközeleté által, teljesen kiművelt leányokat nevelni. Nem vagyok álomlátó, 's tudom, hogy e' próbatétben tetemes akadályokkal küzdend: de a' cél dicső, 's a' tárgya' szentségétől lelkesedett férfi küzd 's győz, új, jobb korszakot alkotva, 's hálával említette az utókor-tól. A' Malvieux nevet szegző intézete' homlokára, 's ezen névvel mi felföldi protestansok a' tiszta háziaság', szorgalom' 's magasabb műveltség' fogalmait szoktuk összekötni; egyesítse ezen fogalmakkal személyében a' nemzetiség' eszméjét, 's intézete hazája' 's kora' kívánságait betöltendi, 's nemzetünk' geniusa azt üdvözleni fogja.

Hohenstein Gusztáv.

DEÁK LITERATURA.

Történettudomány.

4) „Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis. Studio et opera Georgii Fejér Bibliothecarii Regii (?) Tomi VII. volum. III. Budae 1835“ 8r.

(v é g e.)

73. §. Személy és dolog-mutatója, nem egyéb időszaki zavarnál; mely semmi tekintetben nem könnyíti a' kötetekben szét szórt sem okleveleknek, sem az azokban előforduló személyeknek, és dolgoknak feltaláltatását. Nem is csekélység egy ollyas mutatót készíteni! de ahhoz különös jártasság, kétkedékeny pontosság, és béketűrés kívántatik, melyek Fejér úrban mind annyian hibáznak.

74. §. Illyetén hibák, és fogyatkozások hemzsegrén a' Magyarországot illető oklevelek' könyveiben, melyeket pedig az Előrajz' előbeszédének kecségtető foglalata szerint eltávoztatandóknak reménylettünk, meg nem fogható: miképen mondhatta Fejér úr az Árpád-Andegavi törzsökbéli királyaink alatt keletkezett oklevelek' úgy nevezett Indexének XV-ik lapján olvasható ezen szavakat: „Vt opus hoc studio conficerem et opera, Diploma, quaeque innotuerant, oportune, et importune pulsando conquisiui; proprio transcripsi pugno; suppressi nihil, truncaui nihil; fidem Diplomaticam nihil addendo, nihil demendo, quod sensum mutat, illibate conseruaui; sublesta redargui, suspecta notau; archiua, quibus conduntur, prodidi; scriptores, qui ante me iis vsi sunt, coronau; erroris, vt dedoceret, non exspectau solum, sed desiderau quoque; vt quae hiant, suppleantur, quae deficiunt, corrigantur, volumina tomorum singulorum aperta reliqui,“ holott nem minden oklevelet tulajdon kezével irt át; hozzá adással vagy elvevéssel értelmet változtatva, az oklevélirői hitelességet sértetlenül meg nem tartotta; az erőtelenekeket meg nem czáfolta; a' gyanusakat meg nem rövta; a' levéltárakat: melyekben rejtetnek, fel nem fedezte; az írókat, kik azokat előtte használták, meg nem keszorúzta.

75. §. Nem lehet mindazonáltal Fejér úrtól azon érdemet megtagadni: hogy oklevelek' közléséhez fogott, azokat nyomtatásban köz kezekre bocsátotta; dolgozása közben maga is meggyőződén: hogy oklevelek nélkül az ő korról bizonyost szólani nem lehet, jelmondásul is felvévén Walther János Lajosnak ime szavait: „Quum haud postrema sit saeculi nostri felicitas, quod Historiam, tum a tenebris, tum ab ineptis fabulis liberatam, magis magisque certam reddat, ac in clara luce reponat; nemo est paulo eruditior, et aequus rerum aestimator, qui inficias eat, inter ceteras venerandae antiquitatis reliquias monumenta illa vetera, quae Diploma vocamus, summo in pretio habenda, auroque contra cariora reputanda esse.“¹²⁾ csupán az a' mi szerencsétlenségünk: hogy ő fogott hozzá, kinek az oklevéltudományban csekély jártassága van, és a' ki nem képes tulajdon maga közleményéből csak egy levelet is hiba nélkül ujonta leírni. Legyenek tanuságul ezek;

76. §. Az okleveles könyve' IX-ik kötetének V-ik szakaszához egy értekezést adván a' magyar hazában hajdan virágzott tudományosságról, a' VII—IX. lapon hivatkozik az okleveles könyve' egyik másik kötetére, 's azok foglalatit sem tudta hiven idézni: mert a' mit a' VII. VIII. lapon átír az V-ik kötet' II-ik szakaszának 347—8. lapjáról, abban ezen eltérések vagynak:

Tom. V. vol. II.		Tom. IX. vol. V.	
347. l. 13.	sor: quo in Hungaria — — — catholica,	VII. l. 22.	sor: quo in Hungaria (fides coepit) Catholica,
14.15	„ per que mandata maxime diuina manifestius declarantur,	23.24	„ per quae mandata diuina manifestius declarantur,
17	„ discencium fr — — — s	26	„ discentium frequentia praeceteris
23	„ pene radicitus fuerant	31.32	„ poene reductae fuerant
348. l. 1.	sor: conferendam perpetuo, irrefragabiliter	VIII. l. 7,8	„ concedendam, perpetuo et irreuocabiliter

¹²⁾ Fejér Cod. Dipl. Hung. Tom. IX. vol. V. ex Jo. Lud. Waltheri Lex. Dipl. Praef.

Továbbá: a' IV-ik kötet' II-ik szakaszának 254—256. lapján találtató oklevélből ir által né-meltyeket a' VIII. IX. laphoz, és a' VII-ik kötet' III-ik szakaszára, melly pedig a' követke-zett évben látott csak világot, hivatkozik, minden lap-jelelés nélkül; ezen eltérésekkel:

Tom. IV. vol. II.

Tom. IX. vol. V.

254. l. 6.7.	sor:	constitutis super specula, et infra. Dolentes recolimus,	VIII. l. 15—17. sor:	constitutis, salutem et apo- stolicam benedictionem. Do- lenter recolimus,	
8	„	pia ac sancta	17	„	pia et sancta
10	„	ad ima descendit	19	„	ad ima descenderit
256. l. 14.15	„	voluntate, primo tamen sta- tuto semper et irrefragabi- liter in suo ordine duraturo. Datum Romae“	IX. l. 9.10	„	voluntate. Nulli ergo — Da- tum Anno XIII. (M.CC.LIV.)

77. §. De más részről szerencsénk is: mert átlátván tudósaink, átlátván a' tudományos műveltséget pártoló hazánk' nagyai azt: hogy minekutána semminél csak kevéssel jobb valami mellett, maradunk inkább, mint haladunk, és hogy jól rendezett okleveles gyűjtemény nélkül sok tekintetből el nem lehetünk, igaz lévén az, a' mit Fejér úr az okleveles könyve' Előrajzának VI-ik és VII-ik lapján Katona Istvánnal imigy mond: „Cum Scriptorum nostri suis in protographis existant nulli; diuersis manibus saepe imperitorum, aut typis, minus exactis, sunt transcripti, mendaque contraxerunt varia et errores. „Nam qui plena ¹³⁾ meridie coecutire non volt, fateatur est necesse; plurimos errores in annales nostros, quos Tu-roczius ad verbum describendo, Bonfinius ampullatis verbis efferendo, suos fecerunt, irrepsisse; plerosque tamen non tam auctorum, quam librariorum vel incuria vel incititia, qui quum id, quod a veteribus illis annalium nostrorum conditoribus optime scriptum erat, male scriptum esse, leui coniectura ducti, putassent, errorem, vbi non erat, fecerunt; dum id quod sanum erat, ad opinionem suam non tam correxerunt, quam corruerunt. Vtinam vel editores postremi hunc in scopulum non incidissent. ¹⁴⁾ arra fognak törekedni: hogy a' magyar nemzetnek legyen valahára egy olyan okleveles gyűjteménye, mellyhez a' törvény-, történet-, nyelv-tudós, földleirő 's a' t. mint kútfőhöz, biztosan járulhasson, 's ne legyünk kénytelenek tetemes költséggel mind azon drága munkákat bevásárolni, mellyekben a' hennünket érdeklő oklevelek foglaltatnak.

Waltherr László.

¹³⁾ Katona Historia Critica Regum Hungariae Stirpis Arpadianae Tomulo II. in Praefatione: „pleno“

¹⁴⁾ U. o. „impegissent.“

NÉMET LITERATURA.

Literaturatörténet.

- 1) *Geschichte der osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit. Mit einer Blütenlese aus 2200 Dichtern, von Hammer-Purgstall, Erster Band. Pesth, Hartleben, 1836. 327. l.*

Ezen jeles munka által ozmán' történeteit egészíti ki a' nagy nevű Hammer. Azon forrás bőséggel, melly csak neki volt birtokában az ozmánok' politikai története' leírásában, ezen munkánál is rendkívüli mennyiségben ada neki anyagot; 's ugyanazon szellem, azon szeretet, melly ama' nagy és a' maga nemében ritka történeti munka' végrehajtásánál tollát vezeté, itt is egész valóságában mutatkozik.

A' szerző a' keleti költést olly módon bélyegzi, melly Goetheétől (a' West-östlicher

Divan-ban) 's azokétől, kik ennek egyes, néha hibás állításaira nem csak philosophiai, hanem történeti rendszereket is alkottak, kissé eltér. „A' kelet' költészete, így szól Hammer, a' classicainak át ellenében, chinai, ind, óperzsa, zsidó, arab, újperzsa 's török ágakra szakad. A' három elsőt antiknak tekinthetni, a' három utolsónak átellenében, a' választó fal pedig az ó 's új között az izlam: mert noha Mohammed előtt is voltak költők, az arabköltés' virágzása azonban alig előzi meg az izlamot fél századdal. A' főlebbi sorozat épen nincs összefüggés nélkül, abban az egyes tagok nincsenek történetből összesorozva mint korálok a' fonalon, hanem történeti életműséget mutat, mellynek két legszélső tagja, még azon fölül eddig ismer-

retlen és igen meglepő módon köttetett egybe, az alatt hogy közepett a zsidó-költés az ó arabbal egészen összefoly. Nem úgy a perzsa, mellyben már az izlam előtt gazdagon kifejlett az epos minden ágaiban, az állati eposban (Bidpai) úgy mint a regényekben (Wamik és Azra, melly már a Sasanidák alatt köttetett Pehlewiben), 's a hősiben (a Bastanname, melly ugyan prosában iratott): a perzsa-költés mondánk, mellyben a szerelem legszebb mythosa, a rózsza és csalogány szerelme, százlevelű rózsaként virágozott föl, és ezerszavu csatogányként zendült meg; a perzsa-költés, melly pezsgett azon regéktől, miktől Mohamed a koranban óvja népét; nem áll tehát, hogy a koranban foglaltatik a mai keleti (előázsiai) költés szellemi okfeje (principiuma); hogy a költés az araboktól indult ki, 's a perzsák csak ez által gyűjtattak föl, mert megferdítva a perzsa-költés sokkal nagyobb mértékben gazdag, virágzó 's buja, 's azon anyagok tárháza, mellyből az arabok a magokét meríték, miután az általok meghódított népek miveltsége fáklyájánál a magokét fejtették ki.

„A nyugoti törökök legrégebbi törzsöke e sok név alatt ismeretes oghúzok, ghúzok, uzok, paloveczok (palúczok, palóczok) vagy is mezei úzok, turkmanok, kumánok, valvi, valbi, valani, qualani, chvalinok, chvalisi azaz sápadtak, fakók, az örményeknél berziliak vagy berisiliaiak; kúnoknak hívták magokat, a bizancziak őket úzoknak. Ezen tizenhat név alatt árasztá el a nyugoti törökök e törzsöke áziát a chinai határtól fogva a Bosporus partjáig, és saját nevök alatt (kunok vagy kumánok) egész Magyarországig elterjedt. A legrégebbi török történeti oklevelek eddig tekintetbe sem igen vett helye e népfaj eredetéről azt tanítja, hogy a kúnok eredetileg a chinai határon laktak, honnan elúzetve, egész áziát hódítva 's uralkodva bejárták. Ezen igen fontos oklevél megmagyarázza azon több nagy nyelvtudós által megpendített, de Abel-Remusat előtt is föloldhatlan rejtvényt: a török és chinai nyelvtan, 's a török és chinai erkölcsök hasonlatosságáról. Hager érinté ugyan már a török és chinai nyelv hasonlatosságát; a török, de chinainak jól nevezett árnyékjáték characterinek chinai eredetéről tétetett már

szó 's Abel-Remusat csodálá a nyugoti török nyelv sokkal szabályosb alkotását mint a keletét, a nélkül hogy ekát a chinaiaknak határörzök nyelvére volt, 's történetileg megalapított behatásában keresné. A nyugoti törökök legrégebbi nyelvemlékein látható már ezen a chinai behatás által eszközölt nagyobb kimivelés nyomdoka, melly föl nem lelhető a keleti törököknél, noha ezek az uighuri nyelven, tulajdon literaturát bírtak. Ezen az ázsiai népvándorlás legrégebbi idejéből származó összeköttetése a ghúzoknak vagy kúnoknak a chinaiakkal, kik alatt azok mint határörök éltek, képzi azon lánczot, mellyben Ázsia két ellenkező széle egymást a chinaiakban és ozmanokban érinti, úgy hogy a főlebbi sorozat (chinaiak, indusok, óperzsák, héberek, arabok, újperzsák és törökök) egészen valóban életművesen függ össze, mellynél az átmenetel 's az egyesek legközelebbi rokonsága 's a mondottak által a legszélső pontok érintkezése elég szembeszökő; Budha tanítása China 's India összeköttetésének közös kapcsa már a legrégebbi idők óta, 's mindenik nép közös poésisa a többi négytől igen különbözik a nekik kizárólag tulajdon drámai szín által. India 's Perzsia az eposszal kötetnek egybe, melly Indiában olly óriásilag lép elő 's melly mellett csak Perzsia hősregéi állhatnak meg, az alatt hogy a többi négy nép illyest nem mutathat. A héberek, mint a láncz középpontja, kizáró birtokában vannak a prophetai lyricának. Ők az araboknak legközelebbi törzsök- és nyelv-rokonai, 's mindenik nép költészetére a nomádelet egyszerűségének ugyanazon bélyege van nyomva. Az izlam az arab és újperzsa közötti kapocs, melly szabadon, ősei szellemében, a költés legszebb virágát fejté ki; mint szolgálai utánzó lép nyomába a török, kinek nyelvében még a régi chinai szomszedság nyomdoka fön van, 's kinél inkább mint a perzsák- és araboknál megmaradt a chinai árnyékjáték, mint a chinai dráma gyöngye utóhangja. Az ázsiai költés hét tagja így kapcsolódik egybe mint a korán első surájának hét verse; mellyeket az arab hét íznek nevez, de ezen egész tagzathól csak a török és pedig a nyugoti török, vagy az ozman költés, tárgya e jelen történetírásnak. Az oghúzokról, ghúzokról vagy úzokról a legrégebbi időben csak annyit tudnak,

hogy úz nevezetű dalosaik, népénekeseik, voltak 's oghuz könyvét, vagy is az apák' bölcs mondásai' könyvét éneklék. Mindnyájan nagy egyszerűség 's nyers nomad-erő' bélyegét hordozzák; 's velünk először Kisfaludy Károly által (Minden munkái, VIII. köt. a' vegyes iratok közt) lőnek megismertetve.

A' historiai átnézés után Hammer az ozman költészet' belső characteréről szól, 's többi közt ezt mondja: „Mivel már egyszer Goethe' nyugotkeleti divánja' szentségéhez nyultunk, menjünk tovább, 's vessük a' jegyzetek' és értekezések' egy másik szakaszát, a' diván' jobban elérhetőse végett, vizsgálat alá, t. i. a' költés' természeti formáiról szólót. A' poésisnak csak három valódi természeti formája van, mond Goethe, a' világosan elbeszélő, az entusiásmussal fölhevült, 's a' személyesen cselekvő: az epos, lyra, drama. A' nélkül hogy vitanók, miképen a' fölhevültség, vagy inkább lelkesedés nemcsak a' lyrica' lényege, hanem szükséges alapja az epos és drámának is ha ezek költeményi nevet akarnak érdemelni; legyen szabad megjelelni, hogy a' csupán leiró és oktató költemény szint olly valódi természeti formája a' költésnek, mint az epos, lyrica 's dráma, sőt a' gnoma és mese, eredetükre nézve valóban idősebbek ez eposnál és drámánál. Ha a' költés' természeti formáinak azon háromágú mértékével az ozman-poesist vizsgáljuk, itt a' dráma egészen hibázik, de helyette az oktató és leiró költés tűnik elő a' mysticussal együtt teljes gazdagságában: sőt, a' mi igen különösnek látszik, de az ozman-költés' eredete módjából történetileg könnyen magyarázható, annak történetírása sem eposi sem lyrai, hanem vallási 's mysticus oktató költeményekkel kezdődik 's ezek nem népköltés' szüleményei, hanem szabályzott költés-művészeté. Azon hármass osztály, melly a' keleti philologia' szellemében a' költésnek alapul szolgál, egészen különbözik Goethe' három természeti formájától 's a' nyelvtudományin alapszik, melly csak három beszédrészt ismer: az ígét, nevet, és részecskét. Az íge, azaz a' beszéd' cselekvő része, epossá fejlődik; a' név a' hozzá tartozó tulajdonság-nevekkel és epithetonokkal mint leiró és oktató költemény terjed ki 's a' részecske (a' tiszta természeti érzés' kifejezése) lyricává fejlődik.“

(Folytatása következők.)

MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG.

Az academia' VIII-d. nagy gyűlése f. évi augustus' 31-kétől september' 9-kéig, nyolcz ülésben végezte el szokott esztendei foglalatosságait; név szerint: saját munkái 's gyűjteményei, valamint idegen, nyomtatás végett beküldött, kéziratok —, úgy nyelvbéli régiségek' gyűjtése iránti gondoskodását, a' jutalmak' elítélését 's újak' kitűzését, új tagok' választását 's több rendbeli belső dolgai' elintézését. Azokon kívül, mik alulírtanak, a' közülésben olvastatott, 's több nyilvános lapokban megjelent hivatalos előadásában foglaltatnak, ez úttal még a' következők tételnek köz hirre:

I. A' társaság' mindennemű jutalomtétéleire beküldendő pályamunkák' ügyében illy újabb végzések hozattak: 1) Mind az illető bírálók', mind a' társaság' tekintete' érdekében, a' pályamunkák' kéziratai, ezentúl, ki nem adatás' esetében is, a' társaságnál maradnak, a' nélkül természetesen, hogy a' szerző munkája' sajátági jogát elvesztené. — 2) A' pályamunkák' idegen kézzel iratása kikötő feltétel levén; ha jeligés levél' felbontása után kitetszenék, hogy a' munka saját keze' írása a' szerzőnek, ez a' jutalomtól elesik. — 3) A' bírakat akár levél által, akármi másképen darabjáról értesíteni tilos; 's ha a' peccétes levelkek' felnyitása után még is kitudódnék a' levelezés, az illy szerző a' jutalomtól hasonlólag elmozdítatik. Egyébiránt a' netalán értesítendő bírálónak kötelessége, történet felszólítására iránt peccé alatt a' kis gyűlésnek beadni jelentését, melly a' jutalom-kiosztás' esetében fel fog nyitattni.

II. Az 1838-diki drámai jutalomra érkezendő vigjátékokat megvizsgáló küldöttség' tagjainul Fáy András és Schedius Lajos tisztt., Bajza József, Kölcsey Ferencz és Vörösmarty Mihály r. tagok választattak el.

III. Újra meghagyatott folyamatában az 1833 óta a' magyar repertorium' nevelésével megbízott játékszini választmány; sőt, a' Pesten megnyílt vármegyei színház' tekintetéből a' következő academiai évre 400 ft. conv. p. adatott rendelkezése alá; minél fogva szaporodván a' választmány' foglalatosságai is, a' tagok' száma neveltetett. E' szerint most az említett állandó választmány' tagjai: Fáy András t. t., Schedel Ferencz titoknok, Bajza József, Csató Pál, gróf Dessewffy Aurél, Döbrentei Gábor, báró Eötvös József, Jakab István, Röthkrepf Gábor, Szalay László és Vörösmarty Mihály r. és l. tagok; munkálkodásait a' választmány a' szünnapok alatt is folytatja.

IV. Czuczor Gergely r. t. 's a' társaság' eddigi segédjegyzője 's levéltárnoka, magányos viszonyainál fogva pesti lakását elhagyván, utóbbi hivataláról lemondott. Sajnálkozva munkás tagja' eltávoztán, fogadta el a' társaság e' lemondást; 's sept. 9. tartott elegendes ülésében helyébe Szalay László h. ügyvédet 's I. tagot választá.

V. A' tagajánlási jegyzékek' felolvasatása után a' választandó levelező tagok' száma tízre tétetvén, a' következő tudós hazafiak nyertek többséget: Brassai Sámuel, kolozsvári unitar. collegiumbeli professor; Fényes Elek, h. ügyvéd Pesten; Gaal József, m. kir. helytartósági accessista; Jerney János, h. ügyvéd és táblabíró Pesten; Kaeskovics Lajos, h. ügyvéd 's gazdasági egyesület' titoknoka; Kerekes Ferencz, természettörténet és chemia' prof. a' debreczeni ref. collegiumban; Tanárky Sándor, cs. kir. őrnagy a' szentgyörgyi határ vidéki ezredben; Vajda Péter Pesten; Válas Antal, philos. doctor Pesten; és Zsoldos Ignác, Veszprém vármegyei főjegyző.

VI. A' társaság' nyelvregiségei' gyűjteményét, a' lefolyt academiái évben, azokon kívül, kikről hírlapjainkban koronként említés tétetett, neveltek: Buczy Emil, gróf Dessewffy József, Engel Sándor, Gyurikovics György, Kayser József, Maklár Ferencz és Szidor Antal; miért nekik az egész közönség előtt a' társaság' köszönete fejeztetik ki.

VII. A' könyvtár e' nagy gyűlés' folyamata alatt a' következő ajándékokkal szaporodott: 1) Oródóy Tivadortól: Magyarországh Decretomynak Sommaya, Veres Balás által magyarázva 1565. — 2) Horváth József r. tagtól: a) A' hideg víz' munkálata. b) Testi gyermeknevelés. c) Elhálás. d) Az orvos mint házi barát. e) Az aranyérről. f) A' bujakórság. g) Politicai philosophiai okoskodás szerent való rendes életnek példája. Lőcse 1674. — 3) Kaeskovics Lajostól: A' kisdud-óvó egyesület' évkönyve 1837-re. — 4) Szoboszlai Pap Istvántól: a) Diaetái predikációk, b) Cholera predikációk. — 5) Major Páltól: Virágfüzér a' soproni magyar társaságtól. — 6) gróf Andrássy Györgytől: a) Rozsnyai egyházi töredekek' 6-d. füzeté. b) Az utak' készítéséről. c) Hollok Imre a' dézsmákról. — 7) Desjardins Károlytól: a) Karte v. Europa am Schlusse der Völkerwanderung. b) Europa zur Zeit Karl des Grossen. c) Europa's Mittelalter. — 8) Dr. Mease Jakabtól: a) Observations on the penitentiary system. b) Fourth annual report of the inspectors of the eastern state penitentiary of Pennsylvania. c) Sixth Report. d) Upon comparative anatomy. e) Description of medals. f) Additions to the articles „Steam Engine.“ 'S ez utóbbihoz tartozólag felolvasatott a' szerzőnek némely a' gőzönyöket érdeklő becses adatokat magában foglaló levele is, mellynek a' Tudománytárban kiadatása rendeltetett; a' könyvek köszönettel vétetvén.

VIII. A' kézirat' számára küldte 1) Birkéss Endre több rendbeli régi m. leveleket. 2) Guzmics Izidor r. t. Kazinczy Ferencz' leveleit Kis Jánoshoz, szemelve 's leírva saját kezével.

IX. A' társaság' szünnepjei ez évben sept. 15. kezdődvén, a' munkálatok november' 20-d. tartandó első kis gyűlésben fognak ismét folytatatni.

— Az igazgatóság sept' 4. és 9-dikén tartotta üléseit. Ezekben

I. Felolvasatott a' fens. főhg-nádor-pártfogónak Budán, febr. 4. 1837. költ. k. levele a' két elnöknek ó felsége által 1837-re történt megerősítéséről.

II. Följelentettek a' társaság' pénzalapjának a' múlt évi igazgatósági gyűlés óta lett öregbedései, u. m. a) A' nagy-enyedi casino' küldeménye: 40 ft. cp. b) Egy nevtelené: 15 ft. 30 kr. cp. c) Meyer János londoni szücsmesteré 50 ft. cp. d) Perlaky Dávidtól 50 példány „Történeti adatok“ című iratából. e) Hrabvoszky Dávidtól, „Utazási rajzai“ két kötetből 30 példány; és f) Kucsera Lőrincztől „az első utávisszatételről“ szóló értekezéséből 100 példány.

III. A' régi m. nyelvemlékek' gyűjteményének nevelése végett teendő néhány apróbb utakra Döbrentei Gábornak, mint a' társaság' ez ügybeni megbízottjának, költség rendeltetett.

IV. Addig is, míg a' társaság' jövedelmei az academiái Teleki-könyvtárnak tökéletes felállítását megengednek, a' sürgetősebb tudományos szükségek' fedezésére, a' Trattner-Károlyi háznál e' könyvtár' nevezetesebb osztályai' számára szállás fogadtatott; hol ezek jövő évi Sz. György' napján túl ideiglen felfognak állítatni. Mikip és mennyiben lesz e' könyvtár a' két város' közönségének is használható, annak idejében köz. hírré tétetik.

V. Lakása' változtatásával megszűnven Czuczor Gergely a' historiai osztályban helybeli rendestagi kötelességeit folytathatni, a' vidékiek közé tétetett által; ezen kívül ugyan ez osztályban meg egy vidéki —, a' mathematicaiban pedig egy rendes tagi hely' betöltése ajánlatván a' nagy gyűlés által; az innen e' helyekre fölterjesztett lev. tagok közül, a' történetírási osztályba rendes tagul Péczely József debreczeni hist. prof.; a' mathematicaiba Vallas Antal philos. dr. nevezetett.

VI. Közelítvén a' folyó év' vége, 's a' két elnök az alaprajz' értelmében hivatalokat letéven, 1838-ra köz. akarattal ismét elválasztattak, 's e' választás a' maga útján legfelsőbb megerősítés végett fölterjesztetett. Pesten, october' 6. 1837.

D. Schedel Ferencz,
titoknok.

A' m. t. társaságnak sept. 14. tartott kis gyűlésében némely belső dolgok' elvégzése után még egy szónoki 's egy drámai munka boesátatott vizsgálat alá; egy paedagogiai értekezés pedig a' Tudománytárban kiadatástól elmozdított. A' könyvtár' számára Sebestyen Gábor ügyvéd e' gyűjteménynek: „Magyar nóták, fortepianóra alkalmazottak Rúzska Ignác által“ 14 fogásával —; a' kézirat'ba, gr. Waldstein János egy, Magyarország' állapotját a' XVI-d. században festő, angol kézirat' másolatával a' britt museumból —, 's a' pénzgyűjtemény' számára Viczmúth János 12 darab pénzzel kedveskedtek.